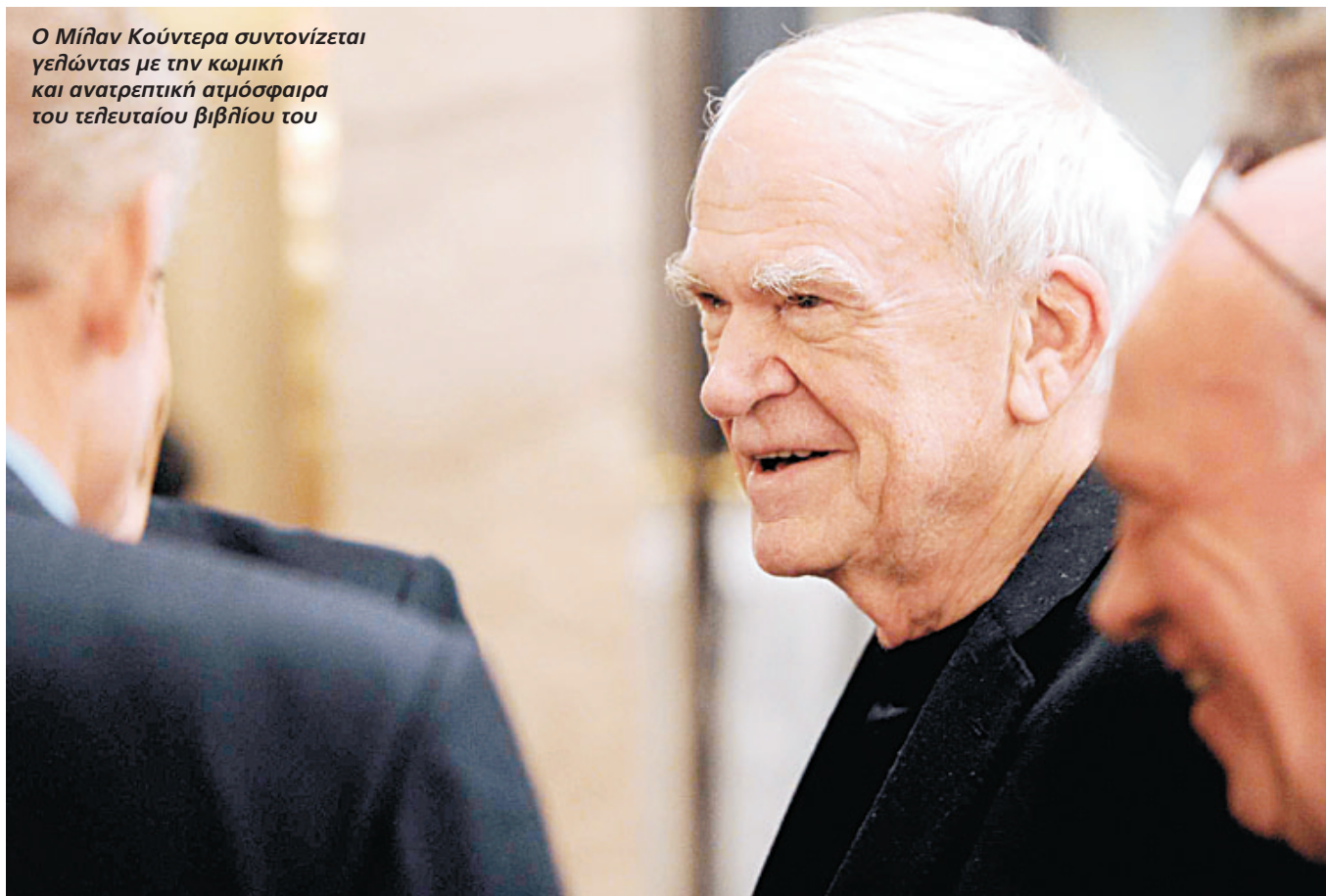

ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟΣ-ΚΕΙΜΕΝΑ ΑΦΙΕΡΩΜΑΤΟΣ: ΒΑΣΙΛΗΣ Κ. ΚΑΛΑΜΑΡΑΣ

Μίλαν Κούντερα

Ο κόσμος ως μαριονέτα

Ο Μίλαν Κούντερα συντονίζεται γελώντας με την κωμική και ανατρεπτική ατμόσφαιρα του τελευταίου βιβλίου του

ΜΙΛΑΝ ΚΟΥΝΤΕΡΑ

Η γιορτή της ασημαντότητας

ΜΤΦΡ.: ΓΙΑΝΝΗΣ Η. ΧΑΡΗΣ

Εκδόσεις Βιβλιοπωλείου της Εστίας
Σελ. 144
Τιμή 14 €

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΕΝΘΕΤΟΥ:

ΒΑΣΙΛΗΣ Κ. ΚΑΛΑΜΑΡΑΣ
v.kalamaras@eleftherotypia.net

ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΕΝΘΕΤΟΥ:
ΝΙΚΟΣ ΚΕΧΑΓΙΑΣ

Το μήνυμα του τελευταίου μυθιστορήματος του 85άχρονου Τσέχου –και πολιτογραφημένου Γάλλου– συγγραφέα είναι ότι δεν... έχει μήνυμα. Κι αυτή η κρίση δεν διατυπώνεται ως εξηνακίστικος εντυπωσιασμός, καθώς η «Γιορτή της ασημαντότητας» πράγματι αποτρέπει την ευθεία κρούση μ' ένα τελικό συμπέρασμα.

Δεκατρία χρόνια μετά την «Αγνοία», ο Μίλαν Κούντερα επιβραβεύει την α-νοησία των ανθρωπίνων σχέσεων και την εμπλοκή τους με τα συναισθήματα, υποστηρίζει ανατρεπτικά την πολυσημία του νοήματος και εν τέλει σκηνοθετεί μία κουντερική κομέντια ντελ άρτε με τόπο την παριζιάνικη ματαιοδοξία.

Τα πέντε ανδρικά πρωταγωνιστικά πρόσωπα, ο Αλέν, ο Ραμόν, ο Σαρλ, ο Ντ' Αρντελό, ο Κάλιμπαν, που αυτοπαρουσιάζονται ως σύγχρονοι μπλαζέ εστέτ, δεν επιλέγουν τον εύκολο κηρυγματικό λόγο, προτάσσοντας τη δημιουργική ραστώνη. Η βούληση για δράση έχει χαθεί, έτσι όπως την αντιλαμβάνεται ο σύγχρονος ευρωπαϊκός πολιτισμός της αποτελεσματικότητας με όρους προόδου.

Μέσα από μισά λόγια, μισές σκέψεις, κομμένες φράσεις, ανοητοκλήρωτες προτάσεις, κοιμισμένες εξηπνάδες, ακυρωμένο ορθολογισμό και γειωμένες προσδοκίες, στήνεται ένα κείμενο –όχι ακριβώς μυθιστόρημα, όχι ακριβώς δοκίμιο, όχι ακριβώς χρονικό, όχι ακριβώς αυτοβιογραφία–, χωρισμένο στα ακόλουθα –με εύγλωττους τίτλους– μέρη:

«Παρουσίαση των προσώπων», «Το κουκλοθέατρο», «Ο Αλέν και ο Σαρλ σκέφτονται τις μανάδες τους», «Όλοι σε αναζήτηση κεφιάς», «Ενα πούπουλο αιωρείται στο ταβάνι», «Η πτώση των αγγέλων», «Η γιορτή της ασημαντότητας».

Το «μυθιστόρημα», μια γιορταστική ξεθεμελίωση του νοήματος, ξεκινά εντελώς κοινότοπα, χωρίς καμία παρομοίωση, χωρίς καμία μεταφορά, ούτε ένα υπονοούμενο, γιατί απλούστατα οι δύο πρώτες σελίδες συνιστούν την αποθέωση του αντι-προλόγου. Ο Μίλαν Κούντερα επιθυμεί να μιλήσει για τους σύγχρονους καιρούς, ζεσταίνοντας τις μηχανές της αφήγησης γύρω από τη μόδα του μοντέρ-

νου ερωτικού προσανατολισμού, που είναι η έκθεση του γυναικείου αφαλού με το πρέπον ψεύτικο διαμαντάκι.

Μας λέει, ούτε λίγο-ούτε πολύ, ότι μόδα είναι και θα περάσει, όπως όλα αλληλωσε τα πράγματα στη ζωή, μόδα είναι και θα περάσουν... Στην όγδοη δεκαετία της ζωής του, δεν προσκομίζει σοβαροφανείς αποφάνσεις, αφού έχει ζήσει δύο φορές τον ξεριζωμό: ως αντιφρονούντας εντός της ίδιας της χώρας του –κάποιοι μίλησαν ότι ήταν το καρφί του κομμουνιστικού καθεστώτος–, της κάποτε ενωμένης Τσεχοσλοβακίας, και ως δίγλωσσος, ο οποίος εγκατέλειψε τη μητρική τσεχική γλώσσα χάριν της νέας γλώσσας και της νέας πατρίδας ως νέου τόπου και τρόπου ζωής.

Αυτός, λοιπόν, ο διπλός ξεριζωμός –ιδεολογικός και γλωσσικός– ως δημιουργική γέυση και επίγευση του προς συγκρότηση συγγραφέα-ανθρώπου του κόσμου, τον έχει απαλλήξει από μονότροπες εθνικές αφηγήσεις, αν και δεν τον έχει απομακρύνει εντελώς από το κομμουνιστικό παρελθόν του, μέσα στο οποίο ενθλιώθηκε ως πολίτης και συγγραφέας.

Το ανέκδοτο του Στάλιν

Σε πολλές σελίδες, επανέρχεται το ανέκδοτο (:) του κραταιού Ιωσήφ Στάλιν της πρώην Σοβιετικής Ενωσης σε ρόλο κυνηγού, με θέμα τις σκοτωμένες είκοσι τέσσερις πέρδικες. Η πρώτη εμφάνισή του γίνεται στο δεύτερο μέρος, με τον τίτλο «Το κουκλοθέατρο», όπου στο πρώτο σύντομο κεφάλαιο «Οι είκοσι τέσσερις πέρδικες» εμφανίζεται ο «Ατσαλένιος», έπειτα από μία κουραστική μέρα, με πρόθεση να διασκεδάσει τους εξ απορρήτων του.

Η σταλινική αφήγηση περιστρέφεται γύρω από δύο σκηνές κυνηγιού. Στην πρώτη, ο μυστακοφόρος Γεωργιανός ηγέτης φοράει ένα παλιό παλτό με κουκούλα, βάζει τα σκι του, παίρνει ένα μακρύ ντουφέκι κι αφού διανύσει δεκαετρία χιλιόμετρα με τα πόδια, στέκεται μπροστά σ' ένα δέντρο, όπου έχουν κουρνιάσει είκοσι τέσσερις πέρδικες. Τι ατυχία όμως, έχει προμηθευτεί μόνο δώδεκα φυσίγγια! Επιστρέφει στο σπίτι του, διανύοντας ξανά τα δεκαετρία χιλιόμετρα, παίρνει άλλα δώδεκα φυσίγγια, και ξαναβρίσκεται μπροστά στις δώδεκα αθέρειτες πέρδικες –που στέ-

κουν στο ίδιο κλαδί ακίντες!– και τελικά τις σκοτώνει όλες!..

Δεν γνωρίζουμε πώς πρέπει να αντιμετωπίσουμε αυτή την εμβόλιμη αφήγηση –σε τρίτο πρόσωπο–, η οποία δεν αγγίζει συναισθηματικά την πεντάδα των παριζιάνων φίλων της παραίτησης υπέρ της κατίσχυσης του ασήμαντου. Μήπως ως κριτική στον σταλινισμό ή μήπως ακόμη ένα αιμοβόρο αστέιο του πανίσχυρου Σοβιετικού ηγέτη για να σπάσει τον τσαμπουκά των κολλητών συνεργατών του; Μήπως μία φριχτή κωμωδία μέσα σ' ένα περιβάλλον τραγωδίας, στην οποία οι εχθροί πολυπλασιάζονται σαν τα μανιτάρια στο δάσος από έναν συλλέκτη κεφαλών συντρόφων;

Φαίνεται ότι στο μυαλό του Μίλαν Κούντερα εξακολουθεί να επανέρχεται το φάντασμα του κομμουνισμού με τη σταλινική του μασκοφορία, περή τη σαράντα χρόνια μετά την αυτοεξορία του (1975) στη Γαλλία, αποκηρύσσοντας τους δογματισμούς της κομματικής και της αντιφρονούσας ματιάς.

Ίσως στο «μυθιστόρημα» επανακάμπτει ο Ραμπελέ και ο Βοκάκιος ως δύο πύλες, από τις οποίες περνάνε όλα τα σταβάρ με το μανδύα της σοβαροφάνειας και εκπίπτουν στην «παραφιλολογία» του ασήμαντου, του ανόητου, του παιγνιώδους, του χαριτωμένου, του χειροπιαστού, του βρώσιμου, του καταπόσιμου. Ίσως ο Μίλαν Κούντερα αποπειράται να μετατρέψει σε ένυλο και από αντικείμενο, το άυλο και αφαιρετικό των ιδεών.

Η αποδοχή της ασημαντότητας

Εν τούτοις, η συγκεφαλαίωση των πεπραγμένων της ζωής δεν φέρει αποκλειστικά και μόνο τη σφραγίδα της κουντερικής αποδοχής της ασημαντότητας. Μ' έναν τρόπο, σαν να ανεβαίνεις σκαλοπάτι το σκαλοπάτι μία σκάλα μέχρι να φθάσεις στο πλάτωμα-παρατηρητήριο, ο χρόνος ο μετρησιμος των ημερολογίων και των ωρολογίων υποχωρεί, υπέρ της αποτίμησης ενός συμβάντος ή γεγονότος του παρελθόντος, με όρους αλληλαγής βλέμματος από γενιά σε γενιά:

«Ο χρόνος κυλάει. Χάρη σ' αυτόν είμαστε ζωντανοί, που σημαίνει: κατηγορούμενοι και κρινόμενοι. Και μετά πεθαίνουμε και μένουμε για λίγα χρόνια ακόμα μαζί μ' αυτούς που μας γνώριζαν, αλλά πολύ σύντομα έρχεται μια άλλη αλληλαγή: οι νεκροί γίνονται παλιοί νεκροί, κανένας πια δεν τους θυμάται, και χάνονται στην ανυπαρξία· μόνο μερικοί, πολύ πολύ σπάνιοι, αφήνουν το όνομά τους στις αναμνήσεις μας, αλλά καθώς δεν υπάρχει ένας αυθεντικός μάρτυρας, καμία πραγματική ανάμνηση, μεταμορφώνονται σε μαριονέτες... [...]».

Ο Μίλαν Κούντερα έχει στήσει με τον πιο αριστοτεχνικό τρόπο ένα πεδίο υποβολής του ανατρεπτικού πνεύματος μ' έναν θαυμαστό μιμητισμό που παραπέμπει στο πικαρέσκο μυθιστόρημα και στην ουσία το επανιδρύει, τοποθετώντας το σ' ένα νεοπαγές περιβάλλον απραξίας. Τα μεγάλα στοιχεία του Διαφωτισμού έχουν καταποντιστεί, ο δυτικός πολιτισμός δεν έχει πράξει τίποτα άλλο, παρά να αποκλείει τους ξένους, αφού το έθνος-κράτος δεν υποχώρησε μπροστά στην κατ' επίφαση παγκοσμιοότητα. Γιατί η παγκοσμιοότητα το μόνο που τόλμησε ήταν να βγει έξω από τα εθνικά σύνορα των οικονομικά ανεπτυγμένων χωρών και να επενδύσει στα φθηνά εργατικά χέρια του φτωχού ή των υπό ανάπτυξη χωρών.

Ο Κάλιμπαν δεν είναι τυχαίο ότι μιλάει μία γλώσσα που μοιάζει με τα πακιστανικά, η οποία περισσότερο ρέπει προς την απουσία επικοινωνίας, παρά προς την εμπέδωσή της. Ο Μίλαν Κούντερα έχει συνειδητοποιήσει ότι αυτό το αστραφτερό τεχνολογικό θαύμα, που διεθνοποιήθηκε με ντυρεκτίβες των μεγάλων μητροπολιτικών κέντρων της Εσπερίας, έγινε το εργαλείο μέσα από το οποίο διαδόθηκε ο δογματισμός και ο φανατισμός των θρησκειών.

Ετσι, λοιπόν, ο Κάλιμπαν, ο ηθοποιός ο οποίος έχει φορέσει το όνομα του σεξπικρικού ήρωα-ξωτικού, εκπροσωπεί αυτό που δεν μπορεί να καταλάβει ο δυτικός άνθρωπος, το διαφορετικό το οποίο δεν δύναται να ερμηνευτεί εντός των δικών του πολιτισμικών συμφραζομένων.

Εν προκειμένω, η ακατάληπτη γλώσσα ίσως να είναι μια «μπούρκα» την οποία κατά συνθήκη φοράει ο Μίλαν Κούντερα για να παίξει με το φόβο των σαλιονίων της ονομαζόμενης καλής κοινωνίας, αφού ακόμη το παιχνίδι επιτρέπεται στις δημοκρατίες, αρκεί να αναγνωρίζεται ως ακίνδυνο παιχνίδι. Η Δύση αποδέχεται τις μασκαράτες, αρκεί τα πρόσωπα τα οποία κρύβονται πίσω από τα καρναβαλικά ενδύματα να μην αμφισβητούν την κοινωνική ειρήνη.